

Aniztasunetik komunean dugunera: praxi instituitzailea

Ekhi Atutxa Ordeñana

Aurkibidea

I. SARRERA. II. KOMUNEK EUSKAL HERRIAN DUTEN ERREALITATE UKAEZINA. III. KOMUN APLIKATUA ETA KOMUN NORMATIBOA. 1. Komunaren izaera normatiboa: sozialki eraikitako aberastasuna. 2. Komunak praktika sozial moduan: izaera aplikatura itzulera. 3. Commoning-a: instituzio berriak sortzea. IV. NOLA JAKIN PRAKTIKA KOMUN BATEN AURREAN GAUDENETZ? V. PUBLIKOA, PRIBATUA, SOZIALA ETA KOMUNA. 1. Publiko, komun, pribatu eta sozialaren arteko hartu-eman. 2. Publikoa eta komuna: dibergentziak eta konbergentziak. 3. Komunak eta horien harremana ekonomia sozial eta solidarioarekin. VI. ONDORIOAK. VII. ERREFERENTZIA BIBLIOGRAFIKOAK.

I. SARRERA

«... ez gara urrunera iritsiko ondasun publikoak, gizarte ona, berdintasuna, justizia eta halako ideiak erbestealditik itzultzen ez diren bitartean; ideia horiek ez dute inolako zentzurik kolektiboki lantzen ez badira» (Zygmunt Bauman: 2001, 16)¹.

Publikoa-estatukoa eta pribatua-merkatukoa gizabanakoen eta kolektiboen arteko harremanak arautzen eta baldintzatzen dituzten logika nagusiak dira. Naturarekiko dugun elkarreragina ere arautzen dute. G. Hardinek (1968) komunen tragediaren inguruan egin zuen deskribapena edo doako aberastasuna inork balioesten ez duela (erabiltzeko unea iristerakoan dagoeneko beste norbaitek hartu duelako) dioen baieztapena (Gordon, 1954: 135) ezeztatuak izan dira ikerketa enpiriko ugariaren eskutik. Ikerketa horiek frogatu dute erabilera komuneko baliabideen kudeaketarako sistema autoantolatutako alternatiba bat izan

¹ Norberaren itzulpena: «[...] no llegaremos muy lejos sin hacer que regresen del exilio ideas como el bien público, la sociedad buena, la equidad, la justicia, esas ideas que no tienen sentido si no se las cultiva colectivamente» Zygmunt Bauman (2001: 16).

daitezkeela estatuaren administrazioa zentralizatuari eta merkatuaren indarrei begira. Baina ez dira soilik publikoaren eta pribatuaren dinamikekin bat egiten duten autogobernu formulak. C. Laval eta P. Dardoten arabera (2015), komunak bere gain hartzen ditu subjektuek sortutako jarduera (auto)eraldatzaille guztiak, ekintza bateratuaren bidez etengabeko aldaketan egongo diren instituzioak sortzeko gaitasuna dutenak, giza autonomia handiagoa lortzeko helburuarekin.

Ondasun komunen gobernua (Ostrom, 1990), komunaren demokrazia (Subirats, 2011), baliabideen kudeaketa komunala (Chamoux eta Contreras, 1996), prokomuna (Lafuente, 2007b) eta halako kontzeptualizazioak praxi honen egungo gizarte –eta ekologia– krisiei erantzuteko duen gaitasunaren erakusgarri dira. Komunek, dimentsio normatibo eta aplikatuan, rol erabakigarria dute, eta ez soilik esparru politiko eta sozialean, baizik eta gaur egungo ekoizpen ekonomiko eta kulturean (Bollier, 2003, Rifkin, 2014).

Hala ere, kudeaketa komunalaren formulak ez dira berrikuntza bat, edo ez behintzat eremu guztietan. Tradizionalki, ondasun komunaren kontzeptua edo E. Ostromek (1990) *Common Pool Sources* moduan izendatu zituenak ura, lurra edo basoak bezalako errekurtso naturalen autokudeaketa-ereduetara mugatzen ziren. Hala ere, gaur egun bioteknologian eta Informazioaren eta Komunikazioaren Teknologietan (IKT) ikusten ari garen aurrerapenek, ondasun intelektual eta kulturetan duten eraginaren bidez, komuna eremu berrietara iristea ahalbidetu dute. Valentziako uren epaimahaiak (Ostrom, 2011: 135-155), *Copyleft* mugimenduek, *Creative Commons* lizentziek, garai digitaleko software irekiek edo *Occupy* protesta-ekintzek praxi komunak izan ditzakeen forma ugariak islatzen dituzte.

Izan ere, praxi komunitik abiatuta berrantolatu daitezkeen gizarte-konstruktuko ugari daude: zientzia, demokrazia, bakea, epidemien aurkako nazioarteko sarea, nazioarteko finantza-egonkortasuna, ezagutza primitiboak, etab. (Lafuente, 2007a). Gizakien, instituzioen eta haien arteko harremanak agintzen dituzten arauen autogobernu formula eraldatzaileen aurrean gaude (Laval & Dardot, 2015: 519). Aberastasun natural, sozial eta kulturarekiko dugun harremana ulertzeko ikuspegi horrek botereen instituzio berri bat suposatu lezake gizartean. Tokiko eskalan (erre)produzitzen diren praktika komun instituitzaileak, W. Mignolok 2003an ohartarazi zuen moduan, tokiko istorio eta esperientzietatik abiatuta, kapitalismo garaikidearen diseinu globalei alternatiba bat eskaintzeko aukeran bilakatzen dira. Mundu mailako komunaren eraikuntzaren abiapuntua beti izango dira tokiko errealitateak.

Komunaren ikuspegi horretatik eta Euskal Herriko tokiko esperientzietatik abiatuta, artikulu honetan praxi horrek pribatuaren, publikoaren eta sozialaren esferen arteko banaketa tradizionalari begira duen rola aztertuko da.

Era berean, komunaren dimentsio normatibo eta aplikatua sakonduko da eta, amaitzeko komunaren eta publikoaren nahiz komunaren eta ekonomia sozial eta solidarioaren arteko konbergentziak eta dibergentziak ere jorratuko dira.

II. KOMUNEK EUSKAL HERRIAN DUTEN ERREALITATE UKAEZINA

Komunarekin lotutako praktikak errealitate zabaldua dira planetako kulturen artean. Costa Ricako mendebaldeko kostan itsas ingurumena modu jasangarrian erabiltzeko ezarri zuten gobernantza eredu, Erresuma Batuan sortu zen baino mundu osora hedatu den *Transition Towns* sarea edo Espainiako *Book-camping* esperientzia, Interneten eskuragarri dagoen liburutegi bat, *15M* mugimendutik sortu zena edozeinek sarean liburuak, bideoak eta audioak partekatu ahal izateko, adibide batzuk besterik ez dira.

Euskal Herriaren kasuan, komunak ez dira berrikuntza bat. Mendi komunalak erabiltzeko eta baliatzeko praktikak, bizilagunen arteko lankidetzak ahalbidetzen duen Auzolan sarea edo nazioartean aitortutako tradizio kooperatibista autogobernu kolektiboaren erakusgarri dira, autonomia ekonomiko, sozial, kultural eta politiko handiagoa ahalbidetzen dutenak.

Munduko leku askotan gertatzen ari den moduan, Euskal Herrian ere komuna, praxitik eta ikuspegi lokaletik abiatuta giza autonomia helburu duena, gero eta gehiago ari da zabaltzen.

- 1) *Guifi.net* esperientzia, Iberiar penintsula osoan eskuragarri dagoena baina eskualde bakoitzaren berezitasunak kontuan hartzen dituen, modu horizontalean antolatzen den proiektu ireki eta parte-hartzailea da. Bere helburua Interneten irekitasuna, neutraltasuna eta askatasuna bermatuko duten interkonexioak sortzea da.
- 2) *Goiener*, energia eta halako oinarrizko ondasunak sortzeko eta kontsumitzeko elkarlan-proiektua, kontsumo berriztagarri eta arduratsuan oinarritutako eredu-aldaketaren bitartez energiaren burujabetza berreskuratu nahi duena.
- 3) Dagoeneko aipatu dugun *Auzolan* proiektua, Euskal Herriko udalerritan talde eta proiektu komunalak abian jartzen dituen koordinazio eta lankidetzak foroak.
- 4) *Ekhi* ekimena, moneta sozial baten bitartez moneta-burujabetza berreskuratzeko tresnak herritarren esku jartzea eta burujabetza ekonomikoaz jabetzea helburu duena.
- 5) *Goteo*, finantzaketa kolektiboko eta elkarlan banatuko sare soziala, ekimen berritzaile eta sortzaileen garapen autonomoa, eta, era berean,

prokomunaren garapena, ezagutza askea eta kode irekia sustatzen dituen.

- 6) *Mecambio*, kontsumo, *prosumo* eta ekoizpen-eredu jasangarri eta justuak sustatzen dituzten hornitzaileak aurkitzea ahalbidetzen duen ekimena, era berean hornitzaile-bezero banaketatik harago doan komunitate-ikuspegia eskaintzen duena.
- 7) *Etxekoop* gizarte-ekimeneko euskal kooperatiba, bazkideei etxebizitza sozial, ekonomiko eta jasangarria eta energia, ura, hondakinak, komunikazioa eta mugikortasunarekin lotutako zerbitzuak eskuratzeko aukera ematen diena.
- 8) *Baserritik*, baserritarren arteko lankidetzak sustatzen duen proiektua, ekoizten dituzten elikagaietan eta beharrezko salmenta-tresnetan oinarrituta.
- 9) *Arreglamicalle* topagunea, herritarrek eta udalek udalerriko gorabeherak kudea ditzaten. Tokiko udalbatzari herriko gorabeherak herritarren parte-hartzearekin batera kudeatzeko aukera ematen zion webgunea.

Mota guztietako ondasun eta zerbitzuak eskaintzeko alternatiba eta praktika horiek Euskal Herrian gertatzen ari denaren zati txiki bat besterik ez dira. Ezinbestekoa da fenomeno honek instituzio sozial, ekonomiko, politiko eta kultural tradizionaletan izan ditzakeen eraginak ulertzea, eta, horrekin batera, esfera publiko, pribatu eta sozialetan ikusten diren elkarreraginak marraztea.

III. KOMUN APLIKATUA ETA KOMUN NORMATIBOA

Komunaren kontzeptualizazioak, giza autonomiaren bila instituzio berriak sortzen dituen praxi moduan, aukera ematen du mundu osoan gertatzen ari diren askotariko esperientziak berrinterpretatzeko. Tokiko alternatiba konglomeratu heterogeneo horrek formula berriak proposatzen ditu bai gobernuen kudeaketa zentralizatuan eta bai autoerregulatutako merkatuen indar «naturaletan» delegatzen denean sortzen diren desitxuratzeko eta «akatsak» konpontzeko.

Gizarte orok bizirik irauteko eta garatzeko behar dituen gizarte-ondasunen izaera eraikiari dimentsio normatibo bat dagokio. Dimentsio hori ez da hutsala; izan ere, ez die soilik garrantzi handiko ondasunei erreferentzia egiten. Besteak beste, esaterako, kolektiboki eraikitako eta erabilitako gune publikoei; herrialde batean finkatutako gizarte-zerbitzu eta politikari; legeei eta arauari, eta, hortaz, gure eguneroko edozein jardueran egiteko behar-beharrezkoa den segurtasun-juridikoari; eta, nola ez, demokraziari berari eta haren euskarri diren balioei dago lotuta dimentsio normatibo hau. Hain zuzen ere, inguratzen gaituzten on-

dasun gehienak kolektiboki eraiki dira, testuinguru sozial eta instituzional jakin batean². Aberastasun sozial hori harreman-eran sortzen eta garatzen da, eta gure ueste, sinesmenak, hausnarketak eta erabakiak baldintzatzen ditu.

Gure kulturak irakasten digu aurrerapen garrantzitsuak jeinu indibidua-laren ondorio direla. Giza zibilizazioaren garapena, mendez mende, norbanako jakin batzuek lortutako konkista ikusgarrien historiatzat ikusteko joera dugu, gizarteak jokatzeko duen rola guztiz ahaztuz (McQuaig & Brooks, 2013: 131)³.

Halere, komunaren existentzia praktikara lotuta dago. Ez dago komunik aplikatutako dimentsiorik gabe, hainbat ondasun sozial kudeatzeko osa litezkeen gobernantza-ereduei zuzenean seinatzen diena. Jarraian ikusiko dugun moduan, teoria ekonomiko konbentzionalaren bidez, aukera hori ebatzi dugu, funtsezko bi esfera sortuz, teoriarik ondasun mota guztiak kudeatzeko onenak direnak. Alde batetik, 1) estatuetako gobernuetan eta administrazio publikoko egituran zentralizatutako kudeaketa publikoa dugu, eta, bestetik, 2) ondasunen ekoizpen, administrazio, banaketa eta mantentzea merkaturaren doikuntza «automatikoaren» bidez eta bertan lehian jarduten duten agenteen bidez egiten den kudeaketa pribatua daukagu (Adam Smithen «esku ikusezina» ezinago ezaguna). Komunak bi aukera horiek dauden bakarrak diren zalantza jartzera eta orain arte hain ondo bereizita zeuden muga horiek urtzen dituzten askotariko formula ugari daudela planteatzera garamatza. Hain zuzen ere, ez al da publikoaren eta pribatuaren arteko banaketa ere, bi espazio horiek sortzea, eraikuntza kolektibo bat?

Komunak bi alderdi horiek ditu: normatiboa eta aplikatua. Alde batetik kolektiboki eraikitako aberastasunaren gaineko kontzientzia hartzea dakarte, eta, bestetik, ekimen zehatzak dira, ezaugarri desberdinetarako autogobernu-eredu espezifikokoak dituztenak.

1. Komunaren izaera normatiboa: sozialki eraikitako aberastasuna

Komuna justizia soziala eta ekologikoa, elkartasuna, ekitate edo gizarte ona moduko balioak erdira ekarri nahi dituen proposamena da. Denon arteak eraiki ditugun, eta horregatik, denonak diren eta inorenak ez diren ondasunak

² Ondasun natural horietatik kanpo geratuko lirakeke inolako eraldaketa edo maneirik gabe bizitzarako beharrezkoak direnak. Oxigenoa da adibiderik argiena, eta agian bakarra; izan ere, edaten dugun urak eta lantzen dugun lurak, gutxienez, hamarkadaz hamarkada kolektiboki sortutako jakintzak behar dituzte.

³ Norberaren itzulpena: Nuestra cultura nos inculca la idea de que los avances importantes son producto del genio individual. Tendemos a ver el desarrollo de la civilización humana a lo largo de los siglos como una historia de conquistas espectaculares logradas por determinados individuos, y obviar por completo el papel que juega la sociedad (McQuaig & Brooks, 2013: 131).

iruditegi kolektiboan berriz kokatzea errazten du. Azken batean, harremanen dimentsioa gure eguneroko alderdi guztietan duen garrantziaz jabetzean datza.

«[...] gizarte liberal batean, norbanako autonomo batek ezin ditu bere autonomiaren beraren baldintzak sortu autonomikoki, baizik eta soilik kolektiboki (Holmes & Sunstein, 2011: 85)»⁴.

Nahiz eta begi-bistakoa dirudien denonak diren ondasunak daudela, komunak erraztu egiten du ulertzea antolakuntza kolektiboa eta bizitza komuna gizakiari datzekion elementuak direla, eta zalantza izpirik gabe, oinarritzkoak direla gure behar fisiko, emozional, sozial eta, zergatik ez, espiritualak betetze-ko. Ez da soilik ura, hezkuntza, osasuna eta halako baliabide komunak identifikatzea eta kudeatzea. Harreman sozialak dira, elkarri eragiteko loturak ezartzen diren guneak, bizitza duin eta autonomo bat izateko funtsezkoak. Indibidualaren eta kolektiboaren arteko ulerkerak berritu horrek erraz lezake elkartasunean, justizia sozialean eta ekologikoan, pluralismoan eta tolerantzian oinarritutako bizimoduak sortzea.

2. Komunak praktika sozial moduan: izaera aplikatura itzulera

Ondasun askoz herritarrak ez dira hornitzen autoerregulatutako merkaturaren bidez edo estatu baten edo administrazio publiko baten kudeaketa zentralizatuaren bidez. Praxi komunalak, elkartasuna, justizia sozial eta ekologikoa eta halako balio jakin batzuetan sustengatuta, erabakimena komunitateak berak duen autoantolakuntza ereduaren bidez, gai dira edonolako ondasun material eta immaterialak kudeatzeko (ekoitzi, erabili, banatu eta/edo gordetzeko). Bestela esanda, komunak baliabideak, prozesuak edo erabilera komunek sorkuntzak autokudeatzeko erak dira, non komunitate bat, estrategia kontingenteek bidez, gai den egoera konplexuetara egokitzeko. Tokian-tokian (auzoak, hiriak eta abar) sortzen diren autogobernu komunitarioko ereduak, baina eskualdekoak edo are globalak bihur daitezkeenak. Hain zuzen ere, eskualde bakoitzeko egonek gobernu-era desberdinei eragiten diete, eta komunak atzean dauden balioak argitzen dituzte, «*tokiko talde batek baliabideak era komunalean kudeatzea kontinente guztietan dago, nahiz eta toki bakoitzean eredu eta eboluzio desberdinak izan*» (Chamoux eta Contreras, 1996: 11)⁵. Komunak, hala, administra-

⁴ Norberaren itzulpena: «[...] en una sociedad liberal, un individuo autónomo no puede crear las condiciones de su propia autonomía de manera autónoma, sino sólo colectiva» (Holmes & Sunstein, 2011: 85).

⁵ Norberaren itzulpena: «la gestión comunal de los recursos por parte de un grupo local se encuentra en todos los continentes, aunque en cada lugar pueda presentar formas y evoluciones diferentes» (Chamoux y Contreras, 1996: 11).

zio publikoaren kudeaketa zentralizatuaren eta merkatuaren indar «naturalen» arteko sozialki eraikitako dualtasunaren aurreko alternatiba bilakatzen dira. R. Petrellaren aipu honek ondo sintetizatzen du zer diren komunak:

«[...] Giza talde bateko kide guztiei bizitza duin baterako eskubidea eta segurtasuna ziurtatzeko gai diren printzipio, instituzio, baliabide, bitarteko eta praktiken multzoa dira. Guzti hau beste komunitateekiko eta etorkizuneko belaunaldiekiko elkartasunean eta lur ekosistemaren iraunkortasuna errespetatuz (Petrella, 2009: 18-19)»⁶.

Praktika sozialaren ikuspegi honetatik, komunak etorkizunerako apustua dira, beti egon den, eta orain agenda sozial, akademiko eta politikoan berriz dagoen, erlazionatzeko, lankidetzan aritzeko eta autoantolatzeke eredia.

3. Commoning-a: instituzio berriak sortzea

Nahiz eta oinarrizko bi elementu izan, ez dira ez ondasunaren eta komunitatearen ezaugarriak komuna bere dimentsio aplikatuan identifikatzeko aukera ematen digutenak. Hain zuzen, komunitate batek ondasunak kudeatzeko hautatzen duen gobernu-eredua eta kolektibitate horren helburuak dira komuna definitzen dutenak. «*Ondasun komun esaten zaienak ez dira ondasun hutsak, ez dira gugandik bereiz dauden «gauzak», ez eta ondasun partekatuen soilik ere. [...] «Commoning» eta «komunizazio» praktika sozialak dira, komunean partekatu, zaindu eta ekoiztekoak*» (Zubero, 2012)⁷. Bestela esanda, ondasun bat elkartasunez eta justizia sozial eta ekologikoaren bidez modu autoantolatuari kudeatzeko erabakia da *komunizazioa* ahalbidetzen duena (Byrne, 2002: 10). Askatasuna, berdintasuna, fraternitatea eta halako balio demokratikoetan oinarritzen den praxia.

*Komunizazioak*⁸ esan nahi du komunaren erakundeak (erre)produzitu egin daitezkeela. Baliabide partekatuen kudeatzeko praktika sozialak dira, ezin dutenak soilik ekarri noizbait praxi komunalekoak izan ziren ondasunak berreskuratzea, baizik eta merkatuari edo estatuari delegatu zaizkionen gaineko

⁶ Norberaren itzulpena: «[...] un conjunto de principios, instituciones, recursos, medios y prácticas que permiten a un grupo de personas constituir una comunidad humana capaz de asegurar el derecho a una vida digna a todos sus miembros, así como su seguridad; y todo esto respetando la alteridad en solidaridad con las otras comunidades y la generaciones futuras, y cuidando de la durabilidad del ecosistema tierra» (Petrella, 2009: 18-19).

⁷ Norberaren itzulpena: «Los llamados bienes comunes no son meros bienes, no son “cosas” separadas de nosotros; ni siquiera son solo bienes compartidos. [...] Son prácticas sociales de “commoning”, de “comunización”, basadas en los principios de compartir, cuidar y producir en común» (Zubero, 2012).

⁸ Komunizazioa *Commoning* esaten da ingelesez, eta Peter Linebaugh 2008an, *El Manifiesto de la Carta Magna. Comunes y libertades para el pueblo* lanean ezagun egindako termino bat da.

beste gobernu-eredu batzuk berriz asmatu ahal izango lirateke. Ekintza da, eta ez baliabidea, komuna eratzen duena. Adibidetzat, T. Raynerrek, bere 2012ko *Commoning is making common* artikuluan, komunizazioari lotutako askotariko errealitateetako bati buruz hausnartzen du. *Occupy* mugimenduak edo *15M* administrazio publikoek kudeatutako gune publikoak erreklamatu, eta komun bihurtu zituzten. Aldi baterako, partekatzeko, ikasteko eta parte-hartze eta eraldaketa demokratikorako gune autonomoetan bilakatu ziren tokiak.

Azken hamarkadetan interes publikoko zenbait zerbitzutan egiaztatu den moduan, hezkuntzan eta osasunean kasurako, edozein ondasun pasatu daitekeen moduan kudeaketa publikotik merkatuaren kudeaketara, praxi komunalaren objektu ere izan daitezke. Albo batera utzi gabe badaudela argitu beharreko garrantzi handiko alderdiak, tokiko komunitate txikietatik estatu formulazioetara edo are mundu mailakoetara eskalatzeko ahalmena, kasurako, komuna publiko-estatuaren eta pribatu-merkatuaren alternatiba bezala agertzen da.

IV. NOLA JAKIN PRAKTIKA KOMUN BATEN AURREAN GAUDENETZ?

Komunak paradigma alternatibo gisa emantzipazio soziala bultzatzen duten erlazio eta erresistentzia berriak sortzen ditu. Eta erlazio eta erresistentzia berriak sortzen dituen heinean, kooperazio forma berriak erakusten dizkigu. Kooperazio forma horiek aurre egiten diote D. Harveyk desjabetze bitartezko pilatze deitutako etengabeko prozesuari (2005: 111-113). Komunek ekarpena egiten diote 1) kapitalaren pilaketa gero eta handiagoa bilatzen duten hesitteen ikusgarritasunari, 2) pertsona orok bizitza duin eta autonomo bat lortzeko dimentsio erlazionalak duen garrantzia imajinarioa kolektiboan sartzeari, eta 3) beharrianak asetzea posible dela ulertzeari merkatuaren eta estatuaren logiketan parte hartu gabe. Esperientzia kooperatibo demokratizatzaileen konglomeratu batek eratzen du praxi instituitzaile komuna. Konglomeratu horrek jotzen du, hain zuzen ere, justizia sozial eta ekologiko maila altuagoetara.

Z. Baumanen hitzetan *interregno* garai bat bizi dugu. Garai hau herritarren galerak eta nahasmenduak ezaugarritzen dute, antzinateko bi erreinaldiren artean sortzen ziren botere hutsuneen antzera. «[...] *jarauntsi dugun instituzio publikoen sareak jada ezin du hitzemandakoa bete, bitartean ekimen kolektiborako tresna multzo berria, kasureik onenean, diseinu fasean aurkitzen da [...]*» (Bauman, 2015: p. 106)⁹. Trantsizio momentu horrek dakarren ziurgabetasuna

⁹ Norberaren itzulpena: «[...] la red heredada de instituciones políticas ya no puede cumplir lo prometido, mientras que un nuevo conjunto de herramientas para la acción colectiva, está, en el mejor de los casos en fase diseño [...]» (Bauman, 2015: 106).

are nabarmenagoa egiten da planetaren maila ekologikoak gainditzeko hurbiltasunagatik. Batzuentzat jadanik gertatu egin den translimitazio ekologikoa da hori. Batzuentzat gainditu egin dira planetaren biogaitasunaren mugak (Valladares, 2010). Instituzio sozial, politiko eta kulturalak jasaten dabiltzan eraldaketa sakonen garai honetan, eta ingurumenari dagozkion arazoen eraldaketaren urgentzia gehitzen diotenean, komunek ahal duten apurra gehitu behar diote trantsizioak min gutxiago egin dezan eta bihozberagoa izan dadin. Eginbehar horren baitan ezinbestekoa da ikuspuntua mugatzen duten irizpideak definitzea orain arte egindako komun ezaugarritze lana abiapuntu hartuta. Irizpide horiek gainera, posible egin behar dute aktoreengana jotzea, bisio ezberdinak, lan eremuak eta baita hausnarketak eta ekintzak artikulatzeko.

Sarri, praktika komun alorreko lan teorikoak landalan zabalen ondoan aurkeztu dira, urteetako ikerketen ekarpen eta ondorioak bermatuz. Kasu errealeen adibideak askotarikoak dira «90eko antiglobalizazio mugimenduek hirien 'hartzeetatik' gaur egungo munduko hainbat tokitako herri protestetara, herri autonomo zapatistetatik eta autokudeatutako zentru sozialetatik tent city eta desjabetuen kanpamenduetara herrialde garatuetan» (Sevilla, 2013)¹⁰. Bide horretan, Ostromen (2011) eta Bollierren (2010) lanak dira aipagarriak. Sakoneko analisisiez gain, era proaktiboan estatu eta merkatuaren logika ezberdinei irtenbide demokratikoak ematen dizkieten esperientzia ezberdinak batu eta ikusarazteko lana erabateko garrantzia duen eginkizuna da. «Bere ikerketek erakusten dute baliabide hauen erabiltzaileek sarri garatzen dituztela erabakitze mekanismo sofistikuak, baita interes gatazkentzako ere, emaitza positiboekin» (Linebaugh, 2009)¹¹. Autoreok esperientziak imajinario kolektiboan kokatzen dituzte eta nagusi den sistema neoliberalari aurre egiteko alternatiba baliotsuak bermatzeko ekarpen garrantzitsu bilakatzen dira.

Orain arte planteatu bezala, ondasun baten kudeaketarako autogobernu moduak (erabilerarako, banaketarako, zaintzarako, administrazioarako eta beste) defendatzen eta bultzatzen dituzten printzipio etikoekin batera, erabakitzen dute praktika komun baten aurrean gaudenetz eta zer mailatan ematen den praktika hori. Egindako ezaugarritze lanetik abiatuta, beste lanketa zientifikoak ere erabilita, eta gure inguruko esperientzien behaketarekin batera, hurrengo irizpideak

¹⁰ Norberaren itzulpena: «las 'tomas' de la ciudad por el movimiento antiglobalización en los 90 a las recientes protestas populares en numerosos lugares del mundo, de los municipios autónomos de los zapatistas y los centros sociales autogestionados a las tent cities y campamentos de desposeídos en los países avanzados» (Sevilla, 2013).

¹¹ Norberaren itzulpena: «Sus investigaciones revelan que los usuarios de estos recursos desarrollan con frecuencia sofisticados mecanismos de toma de decisiones, así como de resolución de conflictos de intereses, con resultados positivos» (Linebaugh, 2009).

atera ditut komunaren dimentsio normatibo eta aplikatuari erantzuten dioten kriterioak identifikatzeko.

Taula I: Komunaren dimentsio normatiboaren eta aplikatuaren banakatzea

Dimentsio Normatiboa	Dimentsio aplikatua
1. Elkarrekikotasuna eta koekintza	1.1. Gobernu kooperatiboa
	1.2. Saretzea
2. Giza Autonomia	2.1. Elkarretaratze boluntarioa
	2.2. Autoaskitasuna eta autonomía
3. Justizia soziala	3.1. Berdinatasuna bultzatzeko eta bazterketa arriskuak murrizteko mekanismoak
	3.2. Demokratizazioa
	3.3. Irabazi asmorik gabe
	3.4. Eragin sozioekonomikoak
4. Justizia ekologikoa	4.1. Ingurumen teknologiak
	4.2. Ekintza zirkularra
	4.3. Eraginak ingurumenean
5. Eskalagarritasuna	5.1. Gehikuntzaren arabera
	5.2. Erreprodukzioaren arabera

Dimentsio normatiboak praktika komunen helburu sozial desiragarriari egiten dio erreferentzia eta ondorioz komunitatearen baitan portaera ororen iturri denari. Dimentsio horri daude lotuta etika sekular komunaren balioak portaera arauen bitartez lortzekoak direnak, edota komunitateko kide bakoitzari dagozkion balizko portaerak ere. Dimentsio normatiboa eratzen duten balore bakoitzetik zintzilik, komunaren izaera aplikatuarekin lotutako irizpideak aurkitzen ditugu. Era horretan, komunen normatibitate bat definitzen da, gauzatzen dena, besteak beste, gobernu moduetan, erabilitako teknologietan, eta berdintasuna bultzatzeko mekanismoetan. Horiek guztiak praktika komun bakoitzari dagozkio era bereizian.

V. PUBLIKOA, PRIBATUA, SOZIALA ETA KOMUNA

Teorikoki edozein ondasun sozial edo natural praxi komunaren helburu izan badaiteke ere, praktikan erantzun beharreko zailtasunak sortzen dira. Eskalaren limitari dagozkion arazoak, instituzio sozio-ekonomikoei dagozkienak, norbanakoei ikuspegi kolektiboa emateari lotutakoak, interes ekonomiko eta politikoen ondorio direnak edota desorekatutako botere erlazioei dagozkienak dira esandako zailtasunen adibide. Lehenago aipatutako esperientzien existentziak ahalbidetzen du baieztatzea konstante bat dela komuna denaren instituzio alternatibo eta berrien sorkuntza. Errealitate horren aurrean, galdetzekoa litzateke zeintzuk liratekeen efektuak publiko, pribatu eta sozialak jasoko balute komunaren halako inpregnazio bat. Hiru esfera horiek dituzten helburu, eta antolatzeko eta lan egiteko forma ezberdinak gora behera komunak arrakalatzeko potentziala erakusten du. Arrakalatzeko potentziala du sinesmen hautsezin batena, hau da, soilik hiru esfera horiek direla era guztietako ondasunen kudeaketarako espazio nagusiak. Potentzial horrek orain arte ezezagunak ziren aukerak irekitzen ditu. Laugarren espazio gisa taxutzen delarik, komuna denaren azken helburua publikoa, pribatua eta soziala sendotzea bada ere, hurrengoa proposatzen dut: gizarte demokratiko eta bidezkoagoetarako trantsizioan, praxi komunak hiru esfera tradizional horien instituzioak aldatzen lagunduko lukeela.

1. Publiko, komun, pribatu eta sozialaren arteko hartu-eman

Komunek erabat zalantzan jartzen dituzte edozein ondasun kudeatzeko formularik eraginkorrenei buruzko sinesmenak eta usteak. Komunek erakusten dute sozialki antolatzeko milaka bide daudela, merkatuarena eta estatuarena gainditzen dutenak. Praxiaren bitartez jartzen dute eztabaidan hiru eremu bereizi eta bakan daudela, hots, publikoa, pribatua eta soziala. Komunak gainera, gobernu ereduen eta horien balioen helburuei eragiteko gaitasuna du. *«Beharrezkoa da komunak, familia, merkatua, eta birbanaketarako mekanismo publikoa bezalako beste instituzio ekonomiko eta sozialekin dituzten erlazio konplexuak dituzten errealitate instituzional moduan pentsatzea»* (Rendueles, 2017: 54)¹². Egungo instituzioek biziko duten bilakaeraren ziurgabetasun handiaren aurrean, komuna da, jadanik, praktika intituitzaileen aglutinazio bat eraldaketak sortzeko gai dena eremu publiko, pribatu eta sozialean. Energiaren kudeaketa ekologikoa

¹² Norberaren itzulpena: «Es necesario pensar los comunes como realidades institucionales que mantienen relaciones complejas –no necesariamente enfrentadas– con otras instituciones económicas y sociales, como la familia, el mercado o los mecanismos públicos de redistribución» (Rendueles, 2017: 54).

helburu duen *Goienet*; internet aske eta neutral baten alde lan egiten duen *Guifi.net*; edota etxebizitzarako sarbidearen arazoari era kooperatiboan aurre egiten dion *Etxekoop* bezalako praktikak dira esandakoaren adibide. Sozialki eraikitako instituzio eta espazioak komunaren bitartez zalantzan jartzeak ahalbidetzen du elkartasun globala, justizia soziala eta ekologikoa, fraternitatea eta beste esferenganako ekitatea.

Horrela, kudeaketa publiko tradizionalak, komunaren eraginpean, parte-hartze herritar handiagorantz joko luke. Hau da, esan genezake publikoa denaren demokratizazio handiagoa eragingo lukeela komunak –demokrazia zuzenagoa. Zentzu horretan, *Gobernu on* edo *gobernu irekiaren* ideiak ez dira berriak. Era berean, komunaren praktika gisa ulertzen dugun horietara hurreratzen dira bere burua «herri unitateko hiritarren hautagaitza» gisa definitzen duen *Ahora Madrid* bezalako udal alternatiba berriak, edo *Barcelona en Comú* bezalakoak, ekintzabideak hezurmamitzen dituztenak hurrengo bezalako baieztapenekin, «hiria eta bere instituzioak eraldatzeko proposamenak modu kolektiboan eratuak izan behar dira.»¹³

Tradizionalki soziala denaren eremuan kokatzen diren erakundeak izaera komunalagoa hartuko lukete, Administrazio Publikotik askeago egingo liratekeen heinean eta gobernantza parte hartzaileago eta demokratikoagoak proposatuko lituzketen heinean. Era berean, eginbide eta balio sozialek eraldatutako merkatuak erakutsiko lituzkete, beharbada, kontzientziazio maila sozial eta ekologiko handiagoekin. Orokortu lituzkete jadanik ezaguna den erantzukizun sozial korporatiboa bezalako praktikak edo are, ongi komunaren ekonomia bezalako proposamenak ere.¹⁴

Azkenik, badago beste ekimen talde bat, komunaren eta pribatuaren arteko espazioan kokatuko genukeena. N. Gorenfloren (2015) arabera, partekatutako ekonomiaren bi ekarpenik garrantzitsuenak aberastasunaren banaketan laguntzea eta klima aldatetari aurka egitea izan beharko balira ere *Uber* edo *AirBnB* bezalako ekimenak puntu batera iritsi dira «[...] zeintzuetan bakarrik dirua lortu nahi den, ahalik eta gehien, arauak hausteko»¹⁵. Eztabaidak eztabai-

¹³ Informazio gehiago eskuragarri dago hurrengo web orrian: <https://barcelonaencomu.cat/es/principios>

¹⁴ Ongi komunaren ekonomiak ondasun komunekin hitza partekatzen badu ere, kontzeptu ezberdinak dira. Lehenengoa enpresei irekitako proiektu ekonomikoa da eta Christian Felber ekonomilariak proposatutakoa. Merkatu sistemaren forma bat da. Sistema horretan empresa pribatuen zio, helburu eta xedearen koordenatuak aldatu daitezke irabazi asmoen, eta ongi komunaren eta kooperazioaren arteko kokuruntziaren arabera. <https://www.ecogood.org/en/what-economy-common-good>

¹⁵ Norberaren itzulpena: «[...] en que solo se quiere conseguir dinero, tanto como se pueda, para romper las reglas» (Gorenfloren, 2015).

da, horiek bezalako ekonomia kolaboratiboaren praktikak munduko hiri askotan ezarri eta sendotu egin dira, horretarako komunitatean sostengatuta. Horien el-karreragin erretikularrak negozio eredu berriak taxutzen ditu, oinarritzko helburua irabazi ekonomikoa dutena.

Lau esparruen mapa marraztuta, hemendik aurrera, komunaren eta publikoaren, eta komunaren, eta ekonomia sozial eta solidarioaren arteko konbergentzietan eta dibergentzietan sakonduko dut. Kapitulua bukatzeko, komunaren dimentsio normatibo eta aplikatua deskribatuko ditut zehazki.

2. Publikoa eta komuna: dibergentziak eta konbergentziak

Publikoarekin dugun harremana eraldaketa prozesu sakona ari da jasaten. Haren adierazpen batzuetan behintzat, publikoak komunaren ikuspegiarekin egiten du bat «afera publikoekiko botere monopolioaren ikuspegi tradizioaletik haratago» (Subirats, 2011: 85)¹⁶. Administrazioak eta administrazioaren politika publikoek errealitate gero eta konplexuagoekin egiten dute topo. Errealitate horiek beraz, zailago dira kudeatzen eta dituzten ondorio eta helmena baloratzen. Askotariko errealitate horren adibide dira globalizazio ekonomiko, finantza eta kulturala; teknologien etengabeko garapena, ez soilik komunikazioarena, baita biologia bezalako alorrena ere; ezagutzaren gizarte deitzen den horretarako trantsizioa; eta instituzio publikoak ongi komunaren defendatzaile izatea zalantzan jartzeko goranzko joera. Instituzio publikoek egungo eta etorkizuneko gizarteetan duten funtzioa birpentsatzea ekarri dute gertaera horiek guztiek.

Zalantzan jartzea zail egiten den errealitate horren aurrean, publikoa gure gizarteetan zer den eta komunak zer leku duen jakiteko, galdera zaharrak birplanteatzea gelditzen zaigu; eta baita berriak egitea ere. Zein izan zen hasiera baten publikoak betetzen zuen funtzioa, eta zertan bilakatu da? Betetzen du publikoak dagozkion herritarrenganako erantzukizunekin? Ez ote da publikoa komunaren instituzionalizazio konplexua estatu bateko herritarren eskubide eta beharrianak bermatzeko? Ez die publikoak irtenbide bat ematen komunaren egonkortasun arazoei, mikrotik makrora igarotzea ahalbidetuz? Badago beste alternatibarik? Posible da publikoa heterogeneoa den zerbait bezala ulertzea, kudeaketa hierarkiko eta zentralizatua ez duten formulazio ezberdinak ahalbidetzen dituen? Zein puntutara arte bizi daitezke elkarrekin estatu kudeaketa zentralizatua eta autogobernatzen diren komunak?

¹⁶ Norberaren itzulpena: «yendo más allá de la visión tradicional del monopolio del poder institucional sobre los asuntos públicos» (Subirats, 2011: 85).

Etorkizunak dakarrena jakin ezinik eta komunak publikoa dena ordezkari dezakeenetz jakin gabe, «bitartean» baten, posible da autogobernatutako praktika autonomoek egin behar osagarri bat betzea. Egin behar osagarri bat kudeaketa publiko arruntak betetzen ez duena. Logika horiek egonkortu daitezten ekinetazina da egokitze lan bat egitea. Oraindik ez dira ikertu politika publikoek, gobernuek eta horien aktoreek bete litzaketen rol alternatiboak, komunaren norabidea hartuko balute.

Hori dela eta, politikak prestatzerako orduan, Administrazio Publikoak gai izan beharko dira identifikatu eta ezagutzeko, kudeatu beharreko baliabideak (material zein immaterialak), eta baita baliabide horiek era autogobernatuan dabilazaten taldeak ere. Taldea kontuan hartu beharreko dimentsio gisa gehitu eta gero, publikoak onartu behar du talde horiek arau eta eginbide propioak dituztela. Horrela gauzatuko da eremu publiko ondasun eta zerbitzuen bermatzaile eta hornitzaile gisa (Barbieri, 2014: 112). Publikoak komunitetik ulertuko badugu, Administrazio Publikoak gai izan beharko lirateke autogobernatutako praktikak onartzeko. Kolektiboek berek garatutako arauetara moldatzeko gai izan beharko lirateke. Gobernu hierarkizazio altuko eremuetan, komuna gehitzeak aldaketa instituzional sakonak ekarri litzake. Aldaketa horiek parte-hartze eta gardentasun handiagoko prozesuak martxan jartzera bultzatuko lukete administrazioa. Gainera, Administrazio Publikoek taldeak barne-hartu beharko lituzkete kontuan hartzeko subjektu gisa, jadanik existitzen diren estatu-norbanako erlazioekin batera. Erlazio horiek bermatzen dute, higadurak higadura, oraindik betetzen direla herritarren eskubide eta betebeharrak, maila batera arte behintzat. Guztia-ekin ere, autogobernu forma kolektibo eta deszentralizatu horiek instituzioen demokratizazio handiagoa katalizatzen diren erakunde gisa funtziona lezakete.

Zein izango litzateke, hortaz, komunak beteko lukeen lana sektore publikoaren baitan? Erantzun zaila da galdera da hori gaur egun. Hala ere, badaude esperientziak bide horretatik informazioa ematen digutenak. Lehenago deskribatutako instituzioez gain, kultur guneak, liburutegiak eta museoak bezalako espazioak ere transformazio bat jasaten ari dira. Ezagutza eta kulturaren gordeleku izatek ikasketa elkarbanatuak saiatzeko guneak bilakatu dira komunaren praxi instituitzaileek asimilatu dezaketen forma kolektiboetatik abiatzen direnak (Barbieri, 2014: 114). Finean, kudeaketa publiko deszentralizatzeaz ari gara, komunitate lokalak ahalduzko erantzun egokiago, azkarrago eta malguagoak emateko gai izan daitezten beharrian sozialei, ekonomikoiei eta politikoei, beharrianok egoeraren arabera direnean eta baita estrukturalak direnean ere.

Maila mikro eta meso sozialean, politika publikoek, praxi komunaren babilen bezala, gizararen indar endogenoak indartzeko hautua egin lezakete
1) autogobernu eta ko-gobernu erregimenean baliabide publikoetarako sarbidea

erraztuz, 2) komuna praxi instituitzaile gisa ulertzeko gai diren marko legal berriak sustatuz, 3) proposamen berriak ahalbidetuz energiarena edo finantzarena bezalako sektoreetan, helburu sozialeko kooperatibei, irabazi asmorik gabekoei eta ez-espekulatzaileri babeserik emanez (Calle y Casadevente, 2015). Bestalde, azpimarratu behar da gobernuaren rol bikoitz horrek, komunaren babesle izatearenak eta indar deszentralizatzaile izatearenak, ez lukeela sektore publikoa desegituratzea ekarri beharko, ezta bizitzaren alderdi ororen pribatizazioa ere. Edonola ere, Administrazio Publikoek garrantzi handiko lana egiten jarraituko dute ondasun edota zerbitzu publiko ororen oinarritzko printzipioak babesteko, unibertsaltasuna eta diskriminazio eza kasu. Izan ere, badago baieztatzen duenik komuna eta publiko-estatala bi puntu direla continuum instituzionalean zehar, elkar elikatzeke gai direnak (Rendueles, 2017: 55). Ikuspuntu horretatik, erantzukizunak instituzio publikoen eta autogobernatutako komunitateen artean elkarbanatuta egotera igarotzen dira. Komunitateei autonomia handiagoa ematen die horrek helburuak, edukiak, ekintzak, normak eta arauak erabakitzeko. Era berean, herritarren eskubide eta betebeharrak une oro egiten dira babestu eta bermatu.

Izan ere, oraindik ez dugu praxi komuna haren osotasunean ezagutzen. Barne gatazkengatik, ekintzen desagerpenengatik edota komunaren ulermen okerragatik, harriskua dago gorago aipatutako unibertsaltasun eta diskriminazio eza mehatxupean egoteko. Komunak izaera publikoa galduko luke horrela.

3. Komunak eta horien harremana ekonomia sozial eta solidarioarekin

Bizitzaren alor guztietan errepikagarria den praxiaren izaera hartzen du komunaren espektro zabalak. Hori dela eta, komuna ezin da publikoarekin interakzioan bakarrik ulertu. Hurbilketa ekonomiko batetik, praktika komunak osatzen dituzten elementuek zerikusi handia dute ekonomia sozial eta solidarioak bere gain hartzen dituen elementuekin. Laurogeiko hamarkadan indarra hartu zuten pribatizazio prozesuek, eta azken urteetan are gehiago larriagotu direnek, ekarri dute ekintza sozial eta kolektiboak garrantzia handiagoa hartzea orain arte publikoak izan diren gizarte zerbitzuak eta lanerako integrazioa asebetetzeko (Abad y Abad, 2014: 70). Komunaren praxi instituitzaileak eta ekonomia sozial eta solidarioak sare bat ehundu dute publikoa ahuldu edota desagertu den eremuetan. Komunak laguntzen ditu azkenean sistemak kanporatutakoak eta baita kanporatzeko zorian daudenak ere. Hurrengoak dira komunaren praxiak: azpiko ekimenen konglomeratuak; helburu soziala dutenak eta irabazi asmorik gabekoak; merkatuaren logiketan parte hartzea ekiditen dutenak eta eskaintza eta eskaeraren legeek inposatutako inertziei muzin egiten dietenak. Sistema kapitalista bidegabeko eta elkartasunik gabekoa betikotzeko partxeak izatea bezalako

kritikak jaso badituzte ere, egia da egiten duten lana erabakigarria dela gure gizarteetako talde esanguratsuen bilakaerarako. Horregatik bakarrik aintzakotzat hartzekoak dira.

Definizio ugari daude ekonomia sozial eta solidarioa zer izan beharko lukeen edo zer den azaltzen dutenak. Guztietatik, ekimen horiek hurrengoia bultzatzen dutela ulertzen du guk aukeratu dugunak:

«Autokontsumoa, herri ekonomia publikotik praktika kooperatibo, komunitario eta solidarioak garatzea (konplexutzea), baliabide produktiboen eta ondasun publikoen birbanaketa progresiboagatik borrokatzea, produkzio kolektiboen kudeaketa eredu demokratikoak bultzatzea, kapitalaren zuzendaritzarekiko autonomia irabaztea» (Coraggio et al., 2009: 148)¹⁷.

Ekonomia sozial eta solidarioari egozten zaio izaera autogestionatzailea eta elkartasun kooperatiboa. Ezaugarri horiek harreman bat bilatzen dute naturarekin errespetuzko trukea sortzen duena eta generoaren ikuspuntuaz ohartzen dena.

Lehenago proposatutako komuneren deskribapen luzea ekonomia sozial eta solidarioarekin konparatuz gero, ez da zaila oartzeari biek ala biek komunean dituzten ezaugarriez. Zer ekarpen egiten die komunaren proposamenak egun ekonomia sozial eta solidarioaren baitan kokatzen ditugun ekimenei?

Ekonomia sozial eta solidarioa eta komuna ez dira bi eremu bateraezin. Hala ere, badaude ezberdintzen dituzten ñabardurak. Badaude, adibidez, ekimenak bi eremuetan kokatu daitezkeenak. Kooperatibismo berria, azken urteetan askotariko sektoreetara (finantza, energia, elikadura) ugaritzen ari dena da bi ikuspegiak bat egiten duten adibide. Haatik, egia bada ere ekonomia sozial eta solidarioaren parte diren proposamenek berdintasunezkoak eta bidezkoagoak diren gizarteetarako eraldaketa bilatzen dutela, azkenean dimentsio ekonomikoa da gehiago azpimarratzen dutena, haren forma ezberdinetan (finantzazioa, produkzioa, komertzializazioa eta kontsumoa)¹⁸.

Komunek bestalde, ikuspegi global eta integrala hartzen dute. Ekonomia, hortaz, dimentsio bat gehiago da beste askoren artean. Dimentsioetako bi dira, adibidez, soziala, ondo kudeatzen duen komunitatearen barruan eta kanpoan eraikitzen diren erlazio sare eta loturak ikusarazten dituen; edo dimentsio po-

¹⁷ Norberaren itzulpena: «[...]el] autoconsumo, desarrollar (complejizar) a partir de la economía popular y pública las prácticas cooperativas, comunitarias y solidarias, luchar por la redistribución progresiva de recursos productivos y bienes públicos, impulsar formas democráticas de gestión de los colectivos de producción y de lo público, ganar autonomía respecto a la dirección del capital» (Coraggio et al., 2009: 148).

¹⁸ Definizioa *REAS Euskadi* ekonomia alternativo eta solidarioaren web orritik hartu da http://www.economiasolidaria.org/redes/reas_euskadi

litikoa, arreta jartzen duena norman, arauetan, zein beste instituzioetan edota kolektiboki sortutako dispositiboetan. Horrela, komunak potentzial handiagoa darakus ekimenak aglutinatzeko orduan. Ekimen horiek erabat heterogeneoak izanda ere ezaugarri komunak partekatzen dituzten heinean izan daitezke aglutinagarriak. Ondorioz, errazagoa da kudeaketa kolektibo eta parte-hartzailean sostengatzen diren kulturguneak, liburutegiak edota museoak komun gisa identifikatzea, ekonomia sozial eta solidario gisa baino¹⁹. Horrek dakarrena da ekimenok beste praktika komun batzuen ondoan jartzea, lehen bgiradan elkarrengandik oso urrun daudela badirudi ere. Ikuspuntu honetatik, aipatutako ekimenekin bat datozen oinarriak dituzte adibidez, interneten indarra hartu duten finantzaketa kolektiborako eta elkarlan banaturako sare sozialek.

Komunaren eta kooperatibismo berriaren arteko intersektziora itzulita, bigarrenak, itxuraz merkataritza jarduera diruditenak burutzen baditu ere, uko egiten dio sistema kapitalistaren eta lehiaketaren logiketan parte hartzeari. Kontrara, kooperazioan eta elkarrekikotasunean oinarritzen dira ongi komuna babestu eta bultzatzeko. Kooperatibismo berria historikoki ekonomia sozial eta solidarioaren eremuan kokatu izan da dituen berezko ezaugarriengatik. Ezaugarri horiek dira dimentsio soziala kapitalaren gainetik jartzea; parte hartzailea eta deszentralizatu izan nahi duen kudeaketa garatzea; organo eta arau propioz babestutako autonomia eta botere publikoenganako independentzia; eta elkartasuna, birbanaketa eta erantzukizuna bezalako balioak defendatzea. Ezaugarri horiek guztiak erraztu egiten dute kooperatibismo berria komunaren alorrean kokatzea. Begirada jarritz gero Madriloniaren arabera (2011) ondasun komunak agintzen dituzten lau printzipioetan (ondasunerako sarbide unibertsala, iraunkortasuna, kudeaketan demokrazia eta besterezintasuna besterentze saiakeren aurrean), orduan ere ondorioztatuko genuke kooperatibismo berria komunaren parte dela.

Kooperatibak oinarri demokratikodun instituzio komun bezala kontsideratu litezke, zeintzuen funtzioa menpekotasunik gabeko erlazio sozialen sostengu materiala bermatzea litzatekeen, hau da, norbanakoarentzat eta komunitatearentzat emantzipatzaileak (Méndez y Sabín, 2013)²⁰.

¹⁹ Coraggiorena bezalako definizio barmehartzaile bat kontuan hartuta errazagoa da komun bilakatutako museo eta liburutegiak Ekonomia Sozial eta Solidarioa gehitzea. *CIRIECen* (Centro Internacional de Investigación e Información sobre la Economía Pública, Social y Cooperativa) informeen kasuan, ekonomia soziala osatzen dute «conjunto de empresas privadas organizadas formalmente, con autonomía de decisión y libertad de adhesión, creadas para satisfacer las necesidades de sus socios a través del mercado».

²⁰ Norberaren itzulpena: «Las cooperativas se podrían considerar instituciones del común de base democrática cuya función, [...] debería ser la de asegurar el sustento material de unas relaciones sociales no dependientes, es decir, emancipadoras para el individuo y la comunidad» (Méndez y Sabín, 2013).

Kooperatibismo berria, autoantolakuntza sozial gisa ulertuta, «komunen paradigma» (Calle et al, 2017: 18) bezala ezagutzen den horren parte bilakatu da. Ekonomia sozial eta solidarioa abiapuntu hartuta, proposamen kooperatibo berriek mugimendu lokaletan dute lekua, eta baita komunen globalean ere,

«[...] jabegotik eta ondasunetik haratago, berauen bokazio natural eta ekonomikoagatik, interes soziala duten funtzioak bere gain hartzen dituzten baliabideak. Zuzenean kolektibitatearen eta konposatzen duten pertsonen interesen zerbitzuan daudenak eta ez administrazio publikoarenetan» (Subirats, 2012)²¹.

Hain justu, horixe da kooperatibok bultzatzen dutena herritarra erdigunean kokatuta, eta gizartearentzat funtsezko diren ondasunak era deszentralizatu eta autonomoan kudeatuta.

Komunak aberastasun sozial eta kulturalaren kontzientzia kolektiboa sortzen laguntzen du. Guztion artean eraikitzen duguna edo guztiok edukitze-ko eskubidea daukagun aberastasuna da hori. Ekonomia sozial eta solidarioak ez bezala, komunek ahalbidetzen dute ulertzea ondasun sozial batzuk daudela denonak direnak eta inorenak ere ez aldi berean. Ondasun horiek gizadi osoarentzat dira komunak, gaur egun merkataritza interesek arpilatzen badituzte ere. Estatuaren eta merkatuaren kudeaketara mugatutako aberastasunaren bitasuna, sozialki eraikita dagoena, komunek birkokatu egiten dute imajinario kolektiboan, uki daitekeen (naturala) eta ukiezina (kulturala) den aberastasun gisa. Egungo egoeran, eta bizitzako eremu guztietan etengabe hazten doan merkatuaren protagonismoarekin, inoiz baino beharrezkoagoa da hausnartzea publikoaren, pribatuaren, sozialaren ala komunaren eskuetan uzten ditugun ondasunez.

Gizarte bat ezin da existitu, ezin da garatu; gizarte batek ezin du iraun, bertako espazio komunak eta ondasun sozialak babestu eta zainduko ez baditu. Ahazten dugu ondasun eta espazio horiek bizitza sozialaren dimentsioak direla (Draperi, 2011: 222). Eta ahaztura hori dela medio, ondasunak kudeatu nahi ditugu merkantzia bihurtuta; eskaintzaren eta eskariaren araberako prezio bat jarrita. Posible da edozein ondasun monetizatzea? Baita bizitza bera ere, eskubide eta eginbehar sozialak? Posible balitz, horixe da nahi duguna?

Gure gizarteetako esperientzia ikusgarri eta aktiboen konglomeratua izateaz gainera, komuna bilakatu liteke gida bat ekonomia sozial eta solidarioaren

²¹ Norberaren itzulpena: «[...] recursos, que más allá de la propiedad o de la pertenencia, asumen, por su propia vocación natural y económica, funciones de interés social, sirviendo directamente los intereses, no de las administraciones públicas, sino los de la colectividad y de las personas que la componen» (Subirats, 2012).

ekimenak funtsatzeko. Horrek ahalbidetuko luke estrategia bateratu bat definitzea guztion artean eraikitako instituzio sozialak zaintzeko. Ahalbidetuko luke baita ere ondasun naturalak babestea –guztiok, neurri berean, jabe izateko eskubidea izan beharko genituzkeen ondasunak. Horien guztien adibide dira demokrazia, bakea, natura, eskubide sozialak, DNA, eta hamaika ondasun gehiago. Gizarte gisa ulertzeko gai bagara hori guztia erabakigarria dela, ez bakarrik gure biziraupenerako, baizik eta baita bizitza duin bat izateko eta giza autonomia babesteko; beste hitz batzuetan esateko, ondasunok egunerokotasunean autogobernatutako praktika lokalak sortuz kudeagarri izan daitezkeen ondasun gisa ulertzeko gai bagara, pausu garrantzitsua emango dugu gizarte solidarioago, sozialago eta ekologikoki bidezkoagoen eraikuntzan. Pausu horrek lekarke, era berean, ondasun guztion artean babestu beharrekoak direla ulertzea.

Ideia horri hertsiki lotuta, komunak ahalbidetzen du guztionak eta inorenak ere ez diren ondasun sozialak identifikatzea. Ahalbidetzen du, era berean, atzematea babestu beharreko ondasunak bizitza autonomo eta duin bat eraikitzen duten garrantziagatik. Hau da, komunak kontzientzia kolektibo bat sortzea posible egiten duen heinean, herritarren lekutze proaktibo bat ere eraikitzen du ondasun komunen defentsarako eta sustapenerako. Ematen badu ere ekonomia sozial eta solidarioa aktibatzen dela publikoak zabartutako espazioetan eta pribatuak baztertutakoetan, komunaren ikuspegia harago doa. Komunak are galdu eta berreskuratu egiten du denon artean sortu eta denon eskura berdintasunez egon beharko luketen ondasunen gobernu kolektibo solidarioa. Hain zuzen ere, publikoarekin duen osagarritasunagatik, komuna gai da kudeaketa alternatibo bat erakusteko elkarbizitza forma bidezkoago eta ekologikoago bat artikulatzeko gai dena –merkatuaren dinamiketan sartu gabe. Horrela beraz, ekonomia sozial eta solidarioak ez du ahaztu behar komunen ideiak aurkezten duen potentziala. Potentzial horrek eragiten dio denok babestu behar dugun aberastasun natural, sozial eta kulturalaren imajinario kolektiboari. Eta potentzial horrek eragiten dio, baita ere, instituzio eta kolektiboak demokratizatzeke gaitasunari gobernantza eredu parte hartzaile eta gardenen bitartez.

VI. ONDORIOAK

Publiko-estatal eta pribatu-merkantilaren alternatiba gisa, komunaren ideiak elementu definitzaile nahikoa ditu ikertzeko, ikuspegi zeharkako eta bakar batetik, ustez bata bestearengandik urrun dauden praktikak eta justizia sozial eta ekologiko handiagoaren alde egiten dutenak. Posible egiten du praktika heterogeneoek elkar ezagutzea. Izan ere, ekintza kolektibo eta kooperatibo lokalean zerumuga bera elkarbanatzen baitute dimentsio globala hartzen duten arazoei erantzuteko.

Ekonomia soziala eta solidarioa pentsatu izan da sarri publikoaren eta pribatuaren esferak bertan behera utzi dituzten espazioak betetzeko duen gaitasunetik. Hori horrela izanik, komunak atea irekitzen dio ulermen zabalago bati. Hau da, elkarrekikotasunaren logikaren bitartez ekiten duten praktika kooperatibo eta sozialen aktibazioaren bitartez espazio pribatizatuak demokratikoki berreskuratzeko aukeraz kontzientzia hartzeari irekitzen dio atea. Komunizazioa edo *commoning*a, errealitate ezberdinak komun bilakatzea, egitate bat da. Jadanik existitzen den alternatiba bat da D. Harveyk deskribatutako desjabetze bitartezko pilaketa prozesuei.

Izan ere, komunak praxitik egiten duen ekarpena da publiko, pribatu eta soziala, egitate sozialak direla erakustea. Sozialki eraikitako kategorien aurrean gaudela ulertzeak horien malgutasunaren berri ematen digu. Posible da instituzio publiko tradizionalak komunak ezaugarriak barne hartzea, demokratikoago eta parte hartzaileago bilakatu. Era berean, posible litzateke esfera pribatutik ekimenak sortzea irabazi asmoei helburu sozialak gehituko lizkiekeenak. Komunaren ezaugarria da potentzial transbertsalizatzaila. A priori, aipatutako edozein kategoriatan kokatutako ekimenek bere burua ikus dezakete ekintza komun baten, baita antzeko ezaugarriak hartuta ere. Ezaugarriok ahalbidetu dute praxi instituitzaile komuna identifikatzea. Horrela, existitzen den aniztasun aberats eta baliotsuari kalte egin gabe, posible da komunak identifikatzeko tresnak sortzea, aldi berean, praktikak osatzen dituzten elementu definitzaile eta bereizleak erakusteko gai direnak.

VII. ERREFERENTZIA BIBLIOGRAFIKOAK

- ABAD, Jaime eta ABAD, Mercedes, La economía social y solidaria como alternativa económica. Bienes comunes y democracia. *Recerca, Revista de Pensament i Anàlisi*, 15 (2014), 55-75.
- BARBIERI, Nicolas, Cultura, políticas públicas y bienes comunes: hacia unas políticas de lo cultural. *Kultur* vol. 1 (1) (2014), 101-119.
- BAUMAN, Zygmunt, *En busca de la política*. Buenos Aires: FCE, 2001.
- BOLLIER, David, *El redescubrimiento del procomún*. Biblioweb, 2003.
- BYRNE, John, GLOVER, Leigh, A common future or towards a future commons: Globalization and sustainable development since UN. *International Review for Environmental Strategies*, Vol. 3, Nº. 1, (2002), 5-25.
- CALLE, Angel, CASADEVENTE, José Luis, Economías sociales y economías para los Bienes Comunes. *Otra Economía*, 9(16) (2015), 44-68.

- CHAMOUX, Marie Noëlle, CONTRERAS, Jesús. (ed.) *La gestión comunal de los recursos. Economía y poder en las sociedades locales de España y América Latina*. Barcelona: Icaria, 1996.
- CORAGGIO, José Luis, et al, *Qué es lo económico? Materiales para un debate necesario contra el fatalismo*. Buenos Aires: Ediciones CICCUS, 2009.
- DRAPERI, Jean-François, *L'économie sociale et solidaire: une réponse à la crise?*. Paris: Dunod, 2011.
- GORDON, H. Scott, The economic theory of a common-property resource: The fishery. *The Journal of Political Economy*, 62 (1954), 124-142.
- HOLMES, Stephen, SUNSTEIN, Cass R, *El costo de los derechos: por qué la libertad depende de los impuestos*. Madrid: Siglo veintiuno editores, 2011.
- LAFUENTE, Antonio, Los cuatro entornos del procomún. *Archipiélago: cuadernos de crítica de la cultura*, 77-78 (2007), 15-22.
- LAFUENTE, Antonio, *El carnaval de la tecnociencia*. Madrid: Gadir, 2007.
- LAVAL, Christian eta DARDOT, Pierre, *Común. Ensayo sobre la revolución en el siglo XXI*. Barcelona: Gedisa, 2015.
- LINNEBAUGH, Peter, *El Manifiesto de la Carta Magna. Comunes y libertades para el pueblo*. Madrid: Traficantes de Sueños, 2013.
- MADRILONIA, *La Carta de los Comunes. Para el cuidado y disfrute de lo que de todos es* Madrid: Traficantes de sueños, 2011.
- MCQUAIG, Linda, y BROOKS, Neil, *El problema de los super-millonarios: cómo se han apropiado del mundo los super-ricos y cómo podemos recuperarlo*. Madrid: Capitán Swing Libros, 2013.
- MÉNDEZ, Ana, y SABÍN, Fernando, Aportaciones desde el cooperativismo a las instituciones de gestión de los comunes. *El Ecologista* 77 (2013).
- MIGNOLO, Walter, *Historias locales/ diseños globales. Colonialidad, conocimientos subalternos y pensamiento fronterizo*. Madrid: Akal, 2003.
- OSTROM, Elinor, *Understanding Knowledge as a Commons: From Theory to Practice*. Indiana: Indiana University, 2007.
- El gobierno de los bienes comunes. La evolución de las instituciones de acción colectiva*. México: Universidad Nacional Autónoma de México, 2011.
- PETRELLA, Ricardo, *Una narración de la historia: Compartir bienes, vivir en común*. Barcelona: Intermón Oxfam, 2009.
- RIFKIN, Jeremy, *La Sociedad De Coste Marginal Cero*. Barcelona: Paidós, 2014.

SUBIRATS, Joan, *Otra sociedad, ¿otra política? De «no nos representan» a la democracia de lo común*. Barcelona: Icaria, (2011).

-El debate sobre los bienes comunes y la economía social en la era digital. *Nexe 30*. Barcelona: Fundación Siera, 2012.

VALLADARES, Miguel A, Un diagnóstico del estado del planeta. *El Ecologista*, 67 (2010), 42-43.

ZUBERO, Imanol, De los 'comunales' a los 'commons': la peripecia teórica de una práctica ancestral cargada de futuro, *Documentación Social*, 165 (2012), 15-48.